

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Комісарчук Р. В.

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена тим, що сучасна епоха характеризується глибокими трансформаціями у всіх сферах суспільного життя, що породжує нові виклики для правової системи України.

У контексті євроінтеграційних процесів та становлення соціальної держави особливої значущості набуває забезпечення стабільності правосуддя як фундаментальної гарантії захисту прав людини та сталості суспільного розвитку. Саме правосуддя, засноване на принципах справедливості, неупередженості та об'єктивності, виступає ключовою передумовою реалізації ідеї сталого розвитку, поєднуючи в собі ефективне право, соціальні гарантії та безпекові виміри існування суспільства.

У цій системній взаємодії криміналістика, як наука та практична діяльність, займає особливе місце, оскільки саме вона забезпечує перехід від абстрактних правових норм до встановлення конкретних об'єктивних обставин вчинення злочину. Однак, ефективність криміналістики безпосередньо залежить від якості її теоретико-пізнавального фундаменту – її епістемології¹.

Епістемологія криміналістики вивчаючи закономірності, принципи та межі пізнавального процесу в розкритті та розслідуванні злочинів, сьогодні постає не як абстрактна філософська категорія, а як практичний інструмент забезпечення достовірності, обґрунтованості та, як наслідок, легітимності результатів доказової діяльності.

Актуальність дослідження зумовлена низкою взаємопов'язаних чинників:

По-перше, необхідність підвищення довіри до правосуддя.

По-друге, виклики технологічного розвитку.

По-третє, імплементація міжнародних стандартів.

По-четверте, синергія права та соціальних гарантій.

Таким чином, дослідження епістемології криміналістики, як основи стабільності правосуддя безпосередньо вписується в парадигму сталого розвитку, демонструючи тісний зв'язок між ефективним правом, соціальним благополуччям та безпековим простором функціонування держави.

Об'єкт дослідження – це епістемологія криміналістики, як спеціалізована галузь філософії науки, що вивчає закономірності, принципи, умови

¹ Комісарчук Р. В. Епістемологічні основи криміналістики. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2 (30). Ч. 1. С. 164–167.

достовірності й межі пізнавального процесу в криміналістичній науці та практичній діяльності щодо розкриття й розслідування злочинів.

Предмет дослідження – це форми, способи та механізми взаємодії епістемологічних принципів криміналістики з цілями сталого розвитку правової системи в контексті забезпечення стабільності правосуддя.

Тому, мета дослідження полягає у комплексному теоретико-правовому аналізі епістемології криміналістики, як детермінуючого чинника стабільності правосуддя та його ролі у забезпеченні сталого розвитку правової системи України.

1. Методологічні засади дослідження епістемології криміналістики в контексті сталого розвитку

Філософсько-правові витоки епістемології криміналістики сягають глибоко в історію філософії та права, формуючи міцний теоретичний фундамент для сучасного розуміння того, як у кримінальному процесі відбувається пізнання, встановлення та обґрунтування істини. Ця взаємодія між філософією пізнання та правовою практикою створює основу для легітимності судових рішень.

В основі епістемології криміналістики лежать ключові філософські дисципліни, що вивчають взаємозв'язок буття та його пізнання:

Діалектика онтології та гносеології²: Як зазначається в дослідженнях, онтологія (теорія буття)³ та гносеологія (теорія пізнання)⁴ перебувають у діалектичному взаємозв'язку⁵. Стосовно криміналістики, це означає, що процес пізнання (гносеологія) спрямований на відтворення об'єктивної події злочину, що існувала в реальності (онтологія). Завдання криміналістики полягає в тому, щоб подолати розрив між минулою подією та її сучасним розслідуванням шляхом вивчення слідів, що залишилися. Своїм розвитком методологія пізнання завдячує античним мислителям. Так, Арістотель розробив системний підхід і створив потужний понятійний апарат, необхідний для структурованого

² Сепетий Д. П. Діалектика versus метафізика: переоцінка дилеми. *Філософська думка*. 2006. № 4. С. 56–75.

³ Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід (Текст) : монографія для науковців, виклад., аспірант., ад'юнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 272 с.

⁴ Див.: Бандура О. О. Онтологія права як складова філософії права (деякі міркування). Філософські та методологічні проблеми права. 2016. № 2 (12). С. 55–66; Бернюков А. М. Онтологія та гносеологія правової реальності: сучасний стан проблеми дослідження в Україні. *Юридичний вісник*. № 3 (32). 2014. С. 21–23.; Козловський А.А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. Чернівці : Рута, 1999. 295 с.

⁵ Див.: Молоха О. Є. Системний аналіз в кримінології. *Науковий вісник УАВС* : Наук.-теорет. журн. К., 1996. № 1. С. 165–182; Методологічна функція кримінології. *Наук. вісник УАВС* : Наук.-теорет. журн. К., 1998. № 1. С. 61–75; Гондюл В. Системний аналіз. *Українська дипломатична енциклопедія* : У 2-х т. / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2. 812 с. ISBN 966-316-045-4; Системний аналіз : підручник / А. В. Катренко. Л. : Новий Світ 2000, 2011. 396 с. (Комп'ютинг); Аналіз системний. *Словник-довідник з екології* : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапшина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 9.

аналізу⁶. Його категоріальний аналіз (з'ясування сутності об'єкта) і каузальний аналіз (з'ясування причин) стали прототипом сучасних методик розслідування, спрямованих на встановлення сутті злочину та його причинно-наслідкових зв'язків⁷. Сократ і Платон заклали основи діалектичного мислення, необхідного для зіставлення доказів і пошуку істини в процесі суперечки⁸.

Наступне – синтез філософії та права⁹: народження правової епістемології¹⁰. Епістемологія криміналістики як окремих напрям сформувалася на стику філософії та права, де центральним є питання про те, яким чином знання, отримане в ході розслідування, набуває правового статусу та легітимної сили¹¹. Означене дає можливість провести нам своєрідну паралель між роботою суду в кримінальному процесі та індивідуальним пізнанням, адже, оскільки обидва процеси передбачають збір доказав, їх оцінку та винесення судження. Ця аналогія дозволяє застосовувати до правосуддя теоретичний апарат аналітичної епістемології, зокрема, вимоги до того, щоб судове рішення було обґрунтованим, достовірним (safe) або відповідало стандарту знання¹².

У сучасній філософії права це знаходить своє відображення в концепції Legal Doxastic Ism. Вона припускає, що обвинувальний вирок є легітимним лише в тому випадку, якщо переконання у вині підсудного володіє певною властивістю, що надає раціональність (наприклад, є знанням або має необхідний рівень

⁶ Див.: Арістотель. Нікомахова етика / Αριστοτελους. Ηθικα Νικομαχεια. Пер. В. Ставнюка. К. : Аквадон-Плюс, 2002. 480 с. [Архівовано 11 травня 2013 у Wayback Machine.]; Арістотель [Архівовано 26 квітня 2013 у Wayback Machine.]. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.; Арістотель. Про мистецтво (фрагменти). *Всесвіт*. 1978. № 12.; Арістотель. Поетика / Пер. Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. К. : Мистецтво, 1967. – 136 с.;

⁷ Арістотель. Метафізика. / Перекладач: Олексій Панич. – К.: Темпора, 2022. – 848 с. ISBN 978-617-569-534-0

⁸ Див.: Платон. Держава. К. : Основи, 2000. 355 с.; Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Яроповця. К. : Знання України, 2006. 1200 с.; Костицький М.В. Про діалектику як методологію юридичної науки. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1. – 2012. С. 3–17.; Приходько В. В. Основи теоретичної філософії : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т, 2016. 142 с.; Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2012. 621 с.; Шевчук Р. М. Діалектичний метод у правознавстві: окремі аспекти. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2012. № 2. С. 25–34.; Філософські основи наукових досліджень. Київ : Інтерсервіс, 2019. 240 с.

⁹ Див.: Ціннісні і функціональні аспекти застосування системного підходу у соціальному пізнанні (філософська концептуалізація) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Бойченко Михайло Іванович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 30 с.; Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксиологічно-гносеологічний підхід (Текст) : монографія для науковців, виклад., аспірант., адюнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 272 с.

¹⁰ Епістемологія як філософська теорія знання / В. Л. Петрушенко; Держ. ун-т «Львів. політехніка». Ль., 2000. 296 с. Бібліогр. : 118 назв.

¹¹ Див.: Чупринський Б. О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів [Текст] : монографія. Луцьк : ФОП Захарчук В. В., 2012. 144 с.

¹² Див.: Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. Одеса : ОДУВС, 2018. 152 с.; Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XIX звітної науково-практичної конференції. 7–8 лютого 2013 р. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. 380 с.

обґрунтованості), враховуючи наявні докази¹³. Таким чином, епістемологія безпосередньо впливає на визначення правових стандартів доказування, таких як «поза розумним сумнівом»¹⁴. Тому, важливо розрізнити інструментальну та внутрішню цінність епістемічних статусів, адже, такі властивості, як надійність, або, правова підтримка, мають інструментальну цінність, підвищуючи загальну точність і стійкість судової системи до помилок, захищаючи таким чином соціальні цінності, такі як презумпція невинуватості.

Враховуючи означене, розкриття епістемологічних витоків криміналістики було б неповним без розгляду системного аналізу, як найпродуктивнішого методу дослідження у філософії права¹⁵. Системний аналіз розглядає право не як набір окремих норм, а як цілісну систему, властивості якої не зводяться до суми властивостей її елементів¹⁶. Криміналістика в цій системі є елементом, що тісно взаємодіє з кримінальним правом, кримінальним процесом, кримінологією та іншими галузями, разом формуючи єдиний механізм протидії злочинності¹⁷.

Але, в даному контексті слід брати за основу діяльнісно-людиномірний принцип – цей принцип є центральним для системного аналізу в праві. Він стверджує, що людина є найвищою соціальною цінністю, а її діяльність – це міра всіх речей¹⁸. У криміналістиці це означає, що процес пізнання має бути орієнтований на людину: як на злочинця, що залишив сліди, так і на слідчого, який їх досліджує, і на суддю, який оцінює докази. Усвідомлення потреб, інтересів й мотивів людини дозволяє глибше зрозуміти механізм злочину та ефективніше його розкрити¹⁹.

Спадщина філософсько-правової думки продовжує жити в сучасних епістемологічних дискусіях, забезпечуючи криміналістику не лише технічним інструментарієм, але й глибоким розумінням того, як знання про злочин

¹³ Лаудан Л. Істина, помилка та кримінальне право: есе з юридичної епістемології. Видавництво Кембриджського університету; 2006. Червень 2012 року. ISBN: 9780511617515. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511617515>

¹⁴ «Legal Doxastic Ism» – це теоретична основа, яка пояснює, чому стандарт «поза розумним сумнівом» існує. Вона стверджує: тому що легітимне правосуддя вимагає, щоб державна влада (у особі суду) засновувала свої найбільш суворі санкції не на будь-якому переконанні, а лише на такому, що має найвищу можливу ступінь епістемічної (пізнавальної) цінності – тобто, на знанні, або, максимально до нього наближеному, обґрунтованому переконанні.

¹⁵ Див.: Дуднік І. М. Вступ до загальної теорії систем. К. : Кондор, 2009. 205 с; Ціннісні і функціональні аспекти застосування системного підходу у соціальному пізнанні (філософська концептуалізація) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 32 с.

¹⁶ Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

¹⁷ Дашин М. В. Криміналістика XXI століття : місце у системі наукового знання : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 480 с.

¹⁸ Див.: Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору: монографія / АПН України. К. : Педагогічна думка, 2009. 520 с.; *Філософські, методологічні й психологічні проблеми права* : тези доп. III Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 23 квіт. 2010 р.) / ред. кол.: В.В. Коваленко, М.В. Костицький, О.М. Джужа та ін. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 260 с.

¹⁹ Калюга К. В. Мистецтво здобувати та використовувати інформацію щодо особи злочинця. Київ : Право. 2019. 256 с.

народжується, обґрунтовується і набуває сили в правовому полі через свій «сталий розвиток». Категорія «сталий розвиток» у правовому вимірі являє собою комплексну, багаторівневу конструкцію, що інтегрує соціальні, економічні та екологічні імперативи в нормативно-правове поле. Її сутність можна визначити через призму двох взаємопов'язаних аспектів:

1. Сталий розвиток, як об'єкт правового регулювання: 1) Міжнародно-правові витoki: концепція сформувалася в рамках міжнародного публічного права (звіт «Наше спільне майбутнє», 1987²⁰; Ріо-де-Жанейрська декларація, 1992)²¹; 2) Конституційний рівень: закріплення як принципу державної політики (наприклад, Стаття 16 Конституції України²² про екологічну безпеку); 3) Галузеве законодавство: імплементація через екологічне, економічне, соціальне право.

2. Сталий розвиток, як правовий принцип: 1) Інтеграційна функція: збалансування економічних, соціальних і екологічних інтересів; 2) Міжпокоління справедливість: правове забезпечення прав майбутніх поколінь; 3) Превентивність: пріоритет запобігання шкідливих наслідків над відновленням порушених прав²³.

Також тут присутній і структурний зміст категорії в правовому вимірі, а саме: 1) Соціальний вимір: права людини як основа сталого розвитку; соціальна справедливість та рівність; доступ до правосуддя та ефективні правові засоби захисту. 2) Економічний вимір: стале споживання та виробництво; економічна відповідальність; інноваційний розвиток у правовому регулюванні. 3) Екологічний вимір: екологічна безпека як складова національної безпеки; забруднювач платить; застережний підхід у правозастосовній практиці.

Які ж особливості правової інтерпретації сталого розвитку?

На наш погляд, це:

1) Динамічність – нормативний зміст еволюціонує відповідно до суспільних потреб;

2) Системність – пронизує всі галузі права, вимагаючи комплексного підходу;

3) Програмність – реалізується через стратегічне планування та цільові програми. Тому, в контексті правосуддя категорія «сталий розвиток» може виступати як: критерієм ефективності правозастосовної діяльності; орієнтиром

²⁰ Гру Харлем Брунтланд – прем'єр-міністр Норвегії і голова спеціальної комісії ООН з підготовки доповіді «Наше спільне майбутнє». У 1987 р. комісія опублікувала цю доповідь, де вперше було дано визначення терміну «Sustainable development». (Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living. Gland, Switzerland: IUCN/UNEP/WWF, 1991. P. 10).

²¹ Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992 [Архівовано 9 серпня 2016 у Wayback Machine.]. *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2 : Д – Й. 741 с. ISBN 966-7492-02-8.

²² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

²³ Боголюбов В.М. та ін. Стратегія сталого розвитку : Підручник / [В.М. Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд]. За редакцією професора В.М. Боголюбова. К. : ВЦ НУБПУ, 2018. 446 с.

для тлумачення правових норм; підставою для обмеження прав в інтересах майбутніх поколінь

У правовому вимірі «сталий розвиток» трансформується з політичної концепції в нормативно-правовий принцип, що вимагає конкретних юридичних механізмів реалізації та забезпечує довгострокову стійкість правової системи.

Означене дає можливість вести мову про міждисциплінарний підхід до дослідження епістемологічних основ криміналістики, що вже передбачає інтеграцію знань із різних наукових галузей для формування цілісного та об'єктивного розуміння пізнавальних процесів у криміналістичній науці та практиці. Цей підхід дозволяє виходити за межі традиційних методологічних рамок, запозичуючи та адаптуючи концепції, методи та принципи з інших дисциплін.

В основі міждисциплінарного підходу лежить філософський метод пізнання, зокрема діалектичний метод²⁴, який є загальним для всіх наук. Він використовує принципи та категорії діалектичної логіки, такі як вивчення явищ у розвитку, аналіз суперечностей, взаємозв'язок та обумовленість явищ. Ці положення конкретизуються через низку філософських категорій: форма та зміст, сутність і явище, причина та наслідок, можливість і дійсність тощо.

До групи загальнонаукових методів, які активно використовуються в криміналістиці та мають міждисциплінарний характер, належать: 1) чуттєво-раціональні методи: спостереження, опис, порівняння, експеримент, моделювання; 2) логічні методи – аналіз, синтез, індукція, дедукція, гіпотеза, аналогія; 3) математичні методи: вимірювання, обчислення, математичне моделювання. Ці методи поєднують у собі почуттєве та раціональне пізнання, що дозволяє отримувати більш об'єктивну та всебічну інформацію про досліджувані явища та процеси²⁵.

Також, криміналістика, як галузь спеціальних юридичних знань, тісно пов'язана з іншими юридичними науками. Міждисциплінарна інтеграція проявляється в таких аспектах:

1) Синтез з кримінальним процесом: Розроблені криміналістикою технічні засоби, тактичні прийоми та методичні рекомендації для роботи з доказами безпосередньо впроваджуються в кримінальне судочинство, забезпечуючи ефективність доказової діяльності²⁶.

²⁴ Костицький М.В. *Натурфілософія чи матеріалістична діалектика (до питання про методологію юриспруденції)*. *Філософські, методологічні й психологічні проблеми права*. К.: КНУВС, 2010. С. 3-6.

²⁵ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Том 20 : криміналістика, судова експертиза, юридична психологія; редкол. В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків : Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2018. 952 с.

²⁶ Див.: Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пяковський В. В. *Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю* : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : КНТ, 2009. 160 с.; *Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування* : навчальний посіб. / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал та ін. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. 215 с.

2) Зв'язок з кримінологією: Аналіз причин і умов вчинення злочинів, який проводить кримінологія, допомагає криміналістиці розробляти більш цілеспрямовані методи розслідування та запобігання злочинності²⁷.

3) Врахування сучасних викликів – на розвиток криміналістики в Україні істотний вплив мають такі фактори, як зростання ролі інформаційних технологій, погіршення криміногенної ситуації у зв'язку із збройним конфліктом, вплив пандемії COVID-19. Це зумовлює необхідність поглиблення міждисциплінарної інтеграції та співпраці з міжнародними криміналістичними організаціями.

4) Інтеграція з природничими, технічними та інформаційними науками. Однією з ключових тенденцій сучасного розвитку криміналістики є активна інтеграція з природничими, технічними та інформаційними науками, що проявляється в таких напрямках: Впровадження інноваційних технологій – сучасна криміналістика все частіше використовує досягнення інформаційних технологій, що проявляється у створенні нових продуктів для криміналістичної діяльності. Використання методів природничих наук – застосування методів фізики, хімії, біології дозволяє проводити більш точні та об'єктивні дослідження матеріальних слідів злочину. Розвиток математичних методів – використання математичного моделювання, обчислень та інших математичних методів сприяє підвищенню точності та об'єктивності криміналістичних досліджень²⁸.

Міждисциплінарний підхід до дослідження епістемологічних основ криміналістики є необхідною умовою її подальшого розвитку та адаптації до сучасних викликів. Він дозволяє не лише запозичувати методи та принципи з інших наук, але й формувати цілісне, системне розуміння пізнавальних процесів у криміналістиці, що сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю.

²⁷ Данышин М. В. Криміналістика ХХІ століття : місце у системі наукового знання : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 480 с.

²⁸ Див.: Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. / М. В. Гребенюк, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, В. Г. Хахановський та ін. Київ, 2017. 76 с.; Використання спеціальних знань під час розслідування несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електров'язку : метод. рекомендації / О. С. Тарасенко, С. С. Охріменко, О. М. Стрільців. Київ, 2018. 73 с.; Виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки : метод. рекомендації / Д. Й. Никфорчук, С. І. Ніколаюк, Р. П. Томма та ін. Київ, 2018. 68 с.; Виявлення, документування та розслідування злочинів, передбачених ст. 315 КК України, вчинених з використанням мережі Інтернет : навч.-практ. посіб. / за ред. В. М. Комарницького, В. О. Криволапчука, Б. І. Бараненка. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідорєнка, 2017. 509 с.; Данієль А. В. Використання можливостей електронних засобів масової інформації у розслідуванні кримінальних правопорушень. Київ : «Право». 2019. 192 с.; Поліщук В. В., Мельник Р. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв та об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю : монографія. Київ : ЦУЛ, 2017. 173 с.; Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 424 с.

2. Епістемологічні принципи криміналістики як гарантія стабільності правосуддя

Епістемологічні принципи криміналістики утворюють цілісну систему, що визначає методологічні підходи до наукового пізнання в процесі розслідування злочинів. Ця система ґрунтується на філософських законах розвитку науки та безпосередньо пов'язана зі структурою самої криміналістики.

Так, система епістемологічних принципів криміналістики формується на основі фундаментальних філософських підходів:

1) Принцип пізнаванності матеріального світу – визначає світоглядну позицію криміналіста, ґрунтуючись на матеріалістичному розумінні явищ і процесів, що стають об'єктами вивчення. Цей принцип стверджує принципову можливість встановлення об'єктивної істини в процесі розслідування.

2) Принцип історизму – передбачає діалектичний підхід до вивчення предмета криміналістики, його розвитку та змін у динаміці; вимагає аналізувати будь-які явища в історичному контексті, враховуючи закономірності їх виникнення та еволюції.

3) Принцип системності науки – відображає взаємозв'язок усіх елементів криміналістики як цілісного утворення; вимагає розглядати криміналістику, її розділи та досліджувані об'єкти, як взаємозалежні та взаємообумовлені компоненти єдиної системи.

Епістемологічні принципи знаходять практичне втілення через структурні компоненти криміналістики, як науки, а саме, через:

1) Загальну теорію криміналістики, що вважається натеper її методологічною основою, що інтегрує принципи пізнання в систему концепцій, категорій і методів.

2) Криміналістичну техніку – впроваджує принцип пізнаванності через науково обґрунтовані технічні засоби, прийоми та методи збирання, дослідження та використання доказів.

3) Криміналістичну тактику – реалізує принцип системності через організацію та планування досудового і судового слідства, формування лінії поведінки осіб, що здійснюють судові дослідження.

4) Криміналістичну методика – втілює принцип історизму через систему наукових положень і рекомендацій щодо розслідування окремих видів злочинів, враховуючи їх еволюцію та специфіку²⁹.

Розвиток епістемологічних принципів криміналістики відбувається відповідно до об'єктивних законів розвитку науки: 1) Закон зв'язку й спадковості між існуючими і виникаючими криміналістичними концепціями, що забезпечує безперервність розвитку методології пізнання; 2) Закон творчого пристосування досягнень інших наук для цілей правосуддя дозволяє інтегрувати нові пізнавальні методика в криміналістичну епістемологію; 3) Закон обумовленості криміналістичних рекомендацій потребами практики судочинства забезпечує прагматичну спрямованість епістемологічних

²⁹ Див.: Шепітько В. Ю. Вступ до навчального курсу «Криміналістика». Київ : Ін Юре, 2016. 192 с.; Юсупов В. В. Криміналістика в Україні у XX–XXI століттях : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 556 с.

принципів; 4) Закон прискорення темпів розвитку на основі науково-технічного прогресу стимулює еволюцію методів пізнання в криміналістиці³⁰.

Система епістемологічних принципів криміналістики являє собою динамічну, цілісну структуру, що розвивається відповідно до загальних законів наукового пізнання та специфічних потреб практики боротьби зі злочинністю. Взаємозв'язок цих принципів забезпечує методологічну цілісність криміналістики як науки та її ефективне функціонування в системі правосуддя. Саме епістемологічні принципи криміналістики відіграють вирішальну роль у забезпеченні досягнення об'єктивної істини у кримінальному провадженні, формуючи методологічний фундамент для побудови достовірної картини події злочину. Їх вплив проявляється через складну систему взаємопов'язаних механізмів, що забезпечують наукову обґрунтованість та об'єктивність процесу доказування. Наприклад, принцип об'єктивності та всебічності дослідження, як фундаментальний епістемологічний орієнтир вимагає від суб'єкта пізнання неупередженого аналізу всіх обставин кримінального провадження без упередження та сприйняття версій. Цей принцип знаходить своє втілення у вимогах статті 23 КПК України³¹, що зобов'язують слідчого, прокурора та суд дослідити всі можливі версії, перевірити всі наявні докази та усунути істотні суперечності. На практиці реалізація цього принципу забезпечується через застосування різноманітних наукових методів, серед яких особливе місце займає системний підхід, що дозволяє розглядати кожну кримінальну справу як цілісну систему взаємопов'язаних елементів³².

Принцип історизму в епістемології криміналістики вимагає відтворення події злочину в її хронологічній послідовності та причинно-наслідкових зв'язках³³. Цей принцип безпосередньо пов'язаний із забезпеченням повноти доказової бази, оскільки саме реконструкція динаміки події дозволяє встановити об'єктивну істину. Слід зазначити, що цей принцип знаходить своє відображення у вимогах до проведення слідчих експериментів, призначення судових експертів та побудови слідчих версій, що ґрунтуються на аналізі часових параметрів події.

Важливим аспектом впливу епістемологічних принципів на досягнення об'єктивної істини є принцип доказовості³⁴, який вимагає, щоб усі висновки

³⁰ Біленчук П.Д., Дубовий О.П., Тимошенко П.Ю., Салтєвський М.В.. Криміналістика.: Підручник. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1997. 232 с.

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

³² Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія. Х. : Харків юрид., 2010. 320 с.

³³ Див.: Козинєць О., Менджул К., Історична школа права : загальна характеристика і представники. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2020. № 1. С. 15–18.; Музика І.В. Принцип історизму у царині досліджень вітчизняної соціології права кінця XIX – початку XX ст. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 239–243.; Оржинська Е. І. Метод криміналістичного аналізу злочину та злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

³⁴ Систему норм доказового права складають: 1) норми глави 4 КПК «Докази і доказування»; 2) норми-засади кримінального провадження – презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК), безпосередність дослідження показань, речей і документів (ст.23 КПК) тощо; 3) норми, якими

щодо обставин кримінального провадження ґрунтувалися виключно на достовірних та допустимих доказах. Цей принцип знаходить своє нормативне закріплення у статтях 5, 84–101, 223, 598 КПК України³⁵, що визначає докази як відомості, отримані в порядку, встановленому цим Кодексом. Епістемологічна цінність цього принципу полягає у створенні епістемічних бар'єрів для суб'єктивних інтерпретацій та упереджених оцінок.

Принцип наукової обґрунтованості, як складова епістемології криміналістики, вимагає застосування у процесі доказування сучасних досягнень науки та техніки. Цей принцип реалізується через інститут судової експертизи, що регулюється статтями 3, 69–71, 75, 77–80, 83, 84, 93, 95, 100–102, 115, 118, 122, 124, 126, 168, 170, 197, 219, 238, 239, 241–245, 291, 295, 298⁴, 300, 309, 322, 327, 329, 332, 344, 356–358, 361, 368, 459, 474, 483⁴, 483¹², 486, 496, 506, 509, 517, 518, 552, 572, 627, 635 КПК України³⁶, спеціальними законами (наприклад, Закон України «Про судову експертизу»³⁷), а також внутрішніми актами³⁸ органів експертизи. Належна регламентація забезпечує легітимність висновків і їх прийнятність у кримінальному судочинстві. Тобто, наукова обґрунтованість експертних досліджень забезпечується дотриманням епістемологічних вимог до методології дослідження, валідації методів та верифікації результатів. Слід особливо підкреслити роль принципу критичного аналізу³⁹ в забезпеченні об'єктивної істини. Цей принцип вимагає від суб'єктів доказування ретельного перевірчення та зіставлення отриманих даних, виявлення суперечностей та їх усунення. Епістемологічна цінність цього принципу полягає у формуванні культури наукового скептицизму, що дозволяє уникнути помилок, пов'язаних із підтверджувальною упередженістю.

врегульовані права й обов'язки учасників кримінального провадження в частині доказування – наприклад, право підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді, суду докази (п. 8 ч. 3 ст. 42, п. 3 ч. 1 ст. 56 КПК); обов'язок оперативного підрозділу виконати доручення слідчого, прокурора про провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (ст.41 КПК); 4) норми, якими регламентується провадження слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій зі збору та перевірки доказів (Глава 20 та 21, параграф 3 Глави 28 КПК); 5) норми, що встановлюють підстави і порядок прийняття і обґрунтування процесуальних рішень. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

³⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

³⁶ Там само.

³⁷ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/инструкція%20експертизу#Text>

³⁸ Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : затв. наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

³⁹ Див.: Мирошниченко Ю. М. Процесуальні та філософсько-правові проблеми здійснення правосуддя в кримінальному провадженні: монографія / Ю. М. Мирошниченко. Харків : Панов, 2017. 200 с ; Пометун О. І. Навчаємо мислити критично : посібник для вчителів / О. І. Пометун, І. М. Сушенко. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.

Принцип системності в епістемології⁴⁰ криміналістики вимагає розгляду всіх доказів у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. Цей принцип знаходить своє практичне втілення у формуванні єдиної доказової системи, де кожен доказ отримує своє місце та значення лише у контексті всієї сукупності доказів. Епістемологічна значущість цього принципу полягає у забезпеченні цілісного сприйняття картини події, що є необхідною умовою досягнення об'єктивної істини.

Важливим сучасним викликом у контексті впливу епістемологічних принципів на досягнення об'єктивної істини є принцип адаптації до цифрових реалій⁴¹, що вимагає врахування особливостей цифрових доказів та методів їх дослідження. Цей принцип знаходить своє відображення у спеціальних нормах щодо доказового значення електронних доказів та процедур їх дослідження.

Таким чином, епістемологічні принципи криміналістики утворюють цілісну систему методологічних орієнтирів, що забезпечують досягнення об'єктивної істини у кримінальному провадженні через формування науково обґрунтованого підходу до процесу доказування. Їх вплив проявляється на всіх стадіях кримінального провадження – від початку розслідування до судового розгляду, забезпечуючи дотримання вимог законності, обґрунтованості та справедливості ухвалюваних процесуальних рішень. Крім цього, епістемологія, як теорія наукового пізнання відіграє вирішальну роль у забезпеченні соціальних гарантій⁴² через правосуддя, формуючи методологічні основи для досягнення об'єктивності, обґрунтованості та справедливості судових рішень. Цей вплив реалізується через низку взаємопов'язаних механізмів.

Сучасна епістемологія пропонує кілька ключових підходів до розуміння науки, кожен з яких має важливе значення для правосуддя: 1) Репрезентаціонізм розглядає науку, як спосіб отримання точного відображення реальності. У контексті правосуддя це проявляється у вимозі відтворення об'єктивної картини події на основі доказів, що забезпечує соціальну гарантію правдивого судового розгляду; 2) Номологічний підхід спрямований на виявлення фундаментальних законів і системних зв'язків. У правосудді це реалізується через встановлення причинно-наслідкових зв'язків і системний аналіз доказів, що

⁴⁰ Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.

⁴¹ Див.: Дзюкевич К. Дискурс розвитку цифрового ринку ЄС / К. Дзюкевич / Економіка та суспільство. 2023. № 52. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-52-19; Костюченко Я. М. Співпраця України та ЄС у сфері кібербезпеки: механізми боротьби з кіберзлочинністю. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 15. DOI: 10.54929/2786-5746-2025-15-01-10; Ляшенко В. Європейський дослідницький простір: порівняльний аналіз інституційних передумов та інтеграційних підходів для України / В.Ляшенко, І. Підоричева, В. Антонюк. *Журнал європейської економіки*. 2020. Вип. 19 (3). С. 456–481. DOI: 10.35774/jee2020.03.456; Мазепа С. Небезпечне поєднання пропаганди та інтернету в умовах російсько-української війни. *Право України*. 2024. № 1.; Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI / Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481; Про медіа : Закон України від 15 грудня 2022 року № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 9. Ст. 54.

⁴² Костицький М.В. Соціальні проблеми сучасного етапу творення української держави і права як проблеми людинознавчі. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права*. К.: КНУВС, 2009. С. 6–9.

забезпечує обґрунтованість судових рішень; 3) Інструменталізм оцінює наукові теорії за їх ефективністю та корисністю. У правовому контексті це означає орієнтацію на практичну ефективність правосуддя та його здатність вирішувати соціальні проблеми; 4) Системний підхід до узгодження досвіду, який найбільш повно характеризує сучасну епістемологію, забезпечує надійність та об'єктивність наукового знання в правосудді через ретельну перевірку та обґрунтування⁴³.

Епістемологічні принципи безпосередньо впливають на забезпечення соціальних гарантій через правосуддя: 1) Принцип об'єктивності забезпечує соціальну гарантію рівного доступу до правосуддя через неупереджений аналіз доказів⁴⁴; 2) Принцип верифікації⁴⁵ реалізує гарантію захисту від помилкових звинувачень через ретельну перевірку всіх обставин справи; 3) Принцип системності забезпечує цілісність доказової бази, що є гарантією всебічного та повного розслідування⁴⁶; 4) Принцип методологічної обґрунтованості⁴⁷ реалізує соціальну гарантію кваліфікованої юридичної допомоги через застосування науково обґрунтованих методів доказування⁴⁸.

Сучасні технологічні виклики зумовлюють необхідність адаптації епістемологічних підходів у правосудді: 1) Алгоритмізація та штучний інтелект створюють нові епістемологічні виклики, зокрема проблему «нелюдності» цифрового простору, що вимагає розвитку нових методів

⁴³ Див.: Naack S. Evidence and inquiry. Towards reconstruction in epistemology. Oxford & Cambridge, 1993. 258 p.; Добронравова І.С. (2017) *Практична філософія науки*. Збірка наукових праць. Суми : Університетська книга, 2017. 351 с. <http://www.philsci.univ.kiev.ua>; Добронравова І.С. (1999) *Норми наукового дослідження в нелінійному природознавстві*. «Філософська думка», № 4, 1999. С. 36–48.

⁴⁴ Див.: Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2024 року № 5-р(П)/2024 у справі за конституційною скаргою Плескач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого присуду частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4399-givnist-storin>; Криміналістика: [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сібірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. К. : Атіка, 2012. 496 с.

⁴⁵ Див.: Когутич І. І., Нор В. Т. Використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних справ : наук.-практ. посіб. Львів, Київ : Тріада плюс, Алерта, 2011. 426 с.; Нестерова І. А. Щодо використання методу верифікації в процесі розслідування та розкриття кримінальних правопорушень. Електронне наукове видання *«Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 1 (2025): Аналітично-порівняльне правознавство. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.123> ; Проценко О.О. Роль і місце методу верифікації під час проведення слідчого експерименту. *Юридична психологія*. 2020. No 1 (26). С. 85.

⁴⁶ Див.: Крат В., Бабанли Р. Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу. URL: <https://www.deadlawyers.org/de-take-narysano>.

⁴⁷ Див.: Бзова Л.Г. Стівідношення принципу обґрунтованості зіншимипринципами конституційного судочинства: зарубіжний досвід. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. № 2 / 2021. С.5-10.; Бзова Л. Особливості юридичної аргументації конституційнихсудівпри обґрунтуванні рішень. *Visegrad journal on human rights*. № 4, 2020. P. 12–16. ISSN 1339-7915.

⁴⁸ Александренко О. В., Женунтій В. І. Інновації та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 10–14.

верифікації цифрових доказів⁴⁹; 2) Великі мовні моделі та алгоритмічні системи генерують смисли як «побічний ефект співпадіння шаблонів», що зумовлює необхідність розвитку епістемологічних критеріїв оцінки таких даних у правосудді⁵⁰; 3) Антропоцентричність сприйняття техніки⁵¹ потребує переосмислення в умовах розвитку штучного інтелекту, що має безпосередній вплив на епістемологічні основи доказування⁵².

Саме тому реалізація епістемологічних принципів у правосудді здійснюється через: 1) судову експертизу як інституційну форму застосування наукових знань, що забезпечує соціальну гарантію об'єктивного встановлення обставин справи; 2) процесуальні гарантії перехресного допиту, очної ставки та інституту незалежних експертів, як механізми епістемологічної перевірки доказів; 3) стандарти доказування, як епістемологічні критерії достатності доказів для прийняття судового рішення.

Епістемологія криміналістики, таким чином, виступає не лише теоретичною основою пізнавальної діяльності, але й важливим інструментом забезпечення соціальних гарантій через формування методологічних підходів, що забезпечують об'єктивність, обґрунтованість та справедливість правосуддя. Розвиток епістемологічних підходів у відповідності до сучасних викликів, зокрема цифровізації та впровадження штучного інтелекту, є необхідною умовою подальшого вдосконалення механізмів забезпечення соціальних гарантій через правосуддя.

⁴⁹ Див.: Гловюк І. Алгоритмізація дослідження вироків за ст. 438 КК України. *СБУ в умовах війни в Україні: сучасні реалії та інноваційні стратегії забезпечення національної безпеки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 липня 2024 р.). Київ: Алерта, 2024. С. 215–219; Пашковський М.І. Доступ до інформації про кримінальні провадження для проведення наукових досліджень. *Правова компетентність в еру цифрової трансформації* : матеріали всеукр. науково-пед. підвищ. кваліфікації, 1 січ. – 11 лют. 2024 р. Львів – Торунь, 2024. С. 77–81; Користін О., Кардашевський Ю. Сутність та теоретичне осмислення феномену аналітики. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України : монографія / за заг. ред. Користіна О. Є. Київ: «БАІТЕ», 2024. С. 19–26.; Мовчан А.В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

⁵⁰ Див.: Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : ЛДУВС, 2020. 256 с.; Карчевський М. Аналіз та операції з великими даними в середовищі R. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України : монографія / за заг. ред. Користіна О.Є. Київ: «БАІТЕ», 2024. С. 415–423.

⁵¹ Див.: Гелеш А. І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві: філософсько-правовий вимір [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л., 2012. 17 с.; Bostrom, N. (2005). A History of Transhumanist Thought. *Journal of Evolution and Technology*, 14(1); Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge Polity Press; Denning, P.J., Lewis, T.G. (2016). Exponential Laws of Computing Growth. *Communications of the ACM*, 60(1), 54–65 pp.; Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism*. London : Bloomsbury Publishing.

⁵² Див.: ДСТУ ISO/IEC 27037:2017 Інформаційні технології. Методи захисту. Наставни для ідентифікації, збирання, здобуття та збереження цифрових доказів (ISO/IEC 27037:2012, IDT). URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=74978; Дufenюк О. М. Майбутнє 3D криміналістики: інновації, які змінюють практику досудового розслідування. *Юридичний електронний журнал*. 2024. № 3. С. 457–460.

3. Синергетичний зв'язок епістемології криміналістики та сталого розвитку правової системи

Епістемологічні основи правосуддя становлять системоутворюючий чинник його сталості, формуючи методологічний фундамент для забезпечення довгострокової стабільності, передбачуваності та легітимності судових рішень. Сталість правосуддя, як соціального інституту безпосередньо залежить від здатності судової системи продукувати об'єктивні, обгрунтовані та верифіковані знання про обставини справи, що ґрунтується на дотриманні фундаментальних епістемологічних принципів.

На наш погляд, сталість правосуддя може забезпечуватися через реалізацію системи взаємопов'язаних наступних епістемологічних принципів: 1) принцип об'єктивності та неупередженості, як антитеза суб'єктивізму та свавілля, що гарантує однакові підходи до оцінки доказів незалежно від зовнішніх чинників⁵³; 2) принцип методологічної обгрунтованості, що вимагає використання науково верифікованих методів пізнання у процесі доказування; 3) принцип когерентності, як критерій внутрішньої узгодженості доказової бази та відсутності суттєвих суперечностей; 4) принцип верифікації та фальсифікації, що забезпечує перевірку та можливість спростування будь-яких висновків.

Означене дозволяє зформувати епістемологічні механізми забезпечення сталості. Тобто, стабільність правосуддя, як соціального інституту, забезпечується через низку таких епістемологічних механізмів, як: 1) Впровадження епістемологічних фільтрів для відсіву недостовірних та необгрунтованих доказів. 2) Розвиток епістемічних спільнот професійних юристів із спільними методологічними принципами. 3) Створення інституційних механізмів епістемологічного контролю (апеляція, касація, перегляд). 4) Формування єдиного методологічного простору доказування через стандартизацію підходів до оцінки доказів.

В чому ж тоді виражається взаємозв'язок епістемології та інституційної сталості? На наш погляд, епістемологічні основи безпосередньо впливають на інституційну стійкість правосуддя через: 1) забезпечення правової визначеності через передбачуваність та послідовність судової практики; 2) легітимізацію судової влади через об'єктивність та наукову обгрунтованість рішень; 3) створення основи для правового прогресу через накопичення та удосконалення методів доказування; 4) формування довіри до правосуддя, як наслідок прозорості методів пізнання.

Таким чином, в сучасних умовах епістемологічні основи правосуддя стикатимуться з такими новими викликами, як: необхідність адаптації до цифровізації та розвитку нових форм доказів (електронні докази, дані великих масивів); з забезпечення сталості в умовах когнітивних складностей сучасних справ; в потребі балансу між традиційними епістемологічними принципами та

⁵³ Див.: Берназюк Ян. Верховенство права та принцип розподілу державної влади (на прикладі захисту соціальних прав) <https://constitutionalist.com.ua/verkhovenstvo-prava-ta-pryntsyup-rozpodilu-derzhavnoi-vlady-na-prykladi-zakhystu-sotsialnykh-prav>. ; Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації. <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iak-konstytutsijno-pravovyyj-pryntsyup-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>.

інноваційними підходами; необхідністю розвитку епістемології міжнародного правосуддя в умовах глобалізації.

Епістемологічні основи можуть виступати ключовим чинником сталості правосуддя, забезпечуючи методологічну цілісність, інституційну стійкість та соціальну легітимність судової влади. Розвиток епістемології права є необхідною умовою подолання сучасних викликів та забезпечення довгострокової стабільності правосуддя як фундаментального інституту демократичного суспільства. Саме взаємодія епістемологічних принципів криміналістики з цілями сталого розвитку формує концептуальну основу для створення стійкої та ефективної системи правосуддя, що відповідає сучасним викликам. Ця взаємодія реалізується через складну систему прямих і опосередкованих зв'язків, які забезпечують синергетичний ефект у забезпеченні довгострокової стабільності правозастосовної діяльності.

Наприклад, криміналістична епістемологія, у контексті євроінтеграційних процесів, набуває особливого значення, оскільки створює теоретико-пізнавальні підстави гармонізації української правоохоронної системи з європейськими стандартами. Цей складний процес передбачає не лише формальне запровадження нових процедур, але й глибинну трансформацію методології криміналістичного пізнання. Адже, Європейська інтеграція, як політико-правовий феномен, ґрунтується на низці теоретичних концепцій, які безпосередньо впливають на розвиток криміналістичної епістемології. Дослідження показують, що в сучасній політичній науці існує консенсус щодо пояснення феномену інтеграції на базі методології федералізму, функціоналізму та неофункціоналізму⁵⁴.

Кожен з цих підходів має конкретні наслідки для криміналістичної епістемології: 1) функціоналізм – акцентує на практичній співпраці в специфічних галузях, що в епістемологічному вимірі проявляється у необхідності розробки спільних стандартів доказування та криміналістичних методик; 2) неофункціоналізм – передбачає «епістемічний спиловер» – поширення стандартів якості пізнання з однієї сфери на інші, що веде до гармонізації криміналістичної епістемології в європейському просторі; 3) федералізм, як концепція політичної інтеграції знаходить свій відбиток у формуванні наднаціональних епістемологічних стандартів у криміналістиці.

Враховуючи означене, вважаємо що процес євроінтеграції вимагає фундаментальної перебудови криміналістичної епістемології через необхідність забезпечення епістемічної сумісності між національною та європейською системами доказування. Це проявляється в необхідності розробки спільних критеріїв достовірності доказів, стандартів верифікації експертних знань та уніфікованих підходів до оцінки доказової бази. Епістемологічна гармонізація

⁵⁴ Див.: Сокур О. «Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів», *Актуальні проблеми політики*. 55. (2015): 50–58. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appo_2015_55_8; Горюнова С. О. *Євроінтеграція* : навч. посіб. К. : Академвидав. 2013. 220 с.; Ковальова О. Неофункціоналізм проти традиційних підходів в теоріях європейської інтеграції. *Грані*. 2003. № 1(27). С. 114 – 117; Копійка В. Європейський союз: заснування і етапи становлення / В. Копійка. Т. Шинкаренко. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448с.; Лендьял М. О. Розширення та політика сусідства Європейського СОЮЗУ. Ужгород : Мистецька Лінія. 2008. 284 с.

стає ключовою передумовою ефективного міжнародного правового співробітництва у кримінальних провадженнях. Тому-що інтеграційні процеси безпосередньо впливають на методологічні засади криміналістичного пізнання через запровадження європейських стандартів прав людини, що вимагають переосмислення традиційних підходів до отримання та оцінки доказів. Зокрема, принципи презумпції невинуватості, права на захист та заборони катування формують нові епістемологічні обмеження й вимоги до криміналістичних методик. Це проявляється у зростанні значення доказів, отриманих законним шляхом, та посиленні вимог до їх обґрунтованості.

Річ в тім, що євроінтеграція супроводжується створенням нових інституційних структур у криміналістичній сфері, що має глибокі епістемологічні наслідки. Формування спільних експертних центрів, гармонізація правил судової експертизи та створення єдиних баз знань зможуть тоді трансформувати традиційні уявлення про джерела та методи криміналістичного пізнання. Інституційна інтеграція створює саме передумови для виникнення спільного європейського епістемічного простору в криміналістиці.

Адаптація криміналістичної епістемології до євроінтеграційних процесів вимагає системних змін у кількох ключових напрямках: 1) гармонізація стандартів наукової обґрунтованості криміналістичних експертиз та досліджень; 2) імплементація європейських епістемологічних принципів у національну криміналістичну науку та практику; 3) розвиток міжкультурного епістемологічного діалогу для подолання методологічних розбіжностей між правовими системами; 4) розвиток транснаціональної епістемології доказування – формування спільних підходів до оцінки доказів у міжнародних розслідуваннях.

Таким чином, криміналістична епістемологія, у контексті євроінтеграційних процесів, має можливість перетворитися на стратегічний ресурс правової інтеграції, що забезпечить епістемічну сумісність національної та європейської правових систем. Подальший розвиток цього напрямку потребує глибшого теоретичного осмислення та практичної імплементації європейських епістемологічних стандартів у вітчизняну криміналістичну науку і практику.

4. Сучасні виклики та перспективи розвитку епістемології криміналістики

Цифровізація значно трансформувє епістемологічні підходи в криміналістиці, впливаючи на методологію пізнання, критерії достовірності та самі джерела знання. Ця трансформація пов'язана з появою нових об'єктів пізнання, таких як цифрові докази, алгоритмічні системи та великі масиви даних.

Сучасна цифрова реальність вносить істотні корективи в класичні теорії пізнання. Замість традиційної семіотики⁵⁵, де смисли конструювалися людиною,

⁵⁵ Див.: Семіотика // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. – Київ : Абрис, 2002. – С. 575. – 742 с. – 1000 екз. – ББК 87я2. – ISBN 966-531-128-X. ; Ядацький Я. Ю. Метафізика і семіотика. Прототеоретичні дослідження – Кам'янець-Подільський: Видавництво Львівського філософського товариства ім. Казимира Твардовського, 2019.

приходить Е-семіотика⁵⁶, де смисл генерується автоматично в залежності від пошукових запитів, кліків та мережевої активності. Це формує принципово нову пізнавальну ситуацію: 1) трансформація суб'єкт-об'єктних відносин – алгоритмічні системи соціальних мереж спрямовують поведінку користувача в площину рекомендаційного знаку, в результаті чого візуальні образи стають значеннями поведінки; 2) механічне операційне пізнання – смисл у цифровому середовищі все частіше виникає не як результат інтерпретативної діяльності людини, а як побічний ефект співпадіння шаблонів; 3) криза антропоцентризму – технології штучного інтелекту ставлять під сумнів традиційні уявлення про людину, як центральний суб'єкт пізнавального процесу, що особливо яскраво проявляється в концепції технологічної сингулярності; 4) вплив на криміналістичну епістемологію та практику – цифровізація суттєво впливає на методологічні засади криміналістичного пізнання, трансформуючи традиційні підходи до роботи з доказами.

В умовах цифровізації мають також працювати такі епістемологічні принципи, як: 1) принцип об'єктивності – набуває нового змісту через необхідність верифікації алгоритмічних рішень та даних, згенерованих штучним інтелектом; 2) принцип системності – поширюється на аналіз складних цифрових екосистем, де традиційні причинно-наслідкові зв'язки замінюються кореляційними залежностями; 3) принцип верифікації – ускладнюється через «ефект чорної скриньки» складних алгоритмів, внутрішню логіку яких важко відтворити та перевірити.

Означене й обумовлює також відповідну трансформацію доказової бази:

1) Епістемічні ризики – з'являються нові види епістемічних ризиків, пов'язаних з можливістю маніпуляції даними, алгоритмічними упередженнями та неспроможністю традиційних методів верифікації.

2) Критерії достовірності – виникає потреба у нових критеріях оцінки достовірності цифрових доказів, що враховують особливості їх отримання, зберігання та аналізу.

3) Онтологічний статус цифрових доказів – електронні докази, як новий об'єкт пізнання, мають специфічні характеристики – легку модифікованість, залежність від апаратно-програмного середовища, об'ємність тощо.

Які ж тоді практичні аспекти цифрової трансформації відбудуться в криміналістиці? На наш погляд, ці зміни відбудуться, в першу чергу, в технічному (інструментальному) напрямку, а саме: 1) алгоритмізація криміналістичної діяльності: великі мовні моделі (LLM) та інші алгоритмічні системи створюють ілюзю суб'єктності, оперуючи кодами, протоколами та мультимодальними знаками; 2) цифрові методи моніторингу – оптимізація обчислення строків досудового розслідування буде здійснюватися через цифровізацію моніторингу розумності строків; 3) автоматизація процесів пізнання – входження в цифровий

⁵⁶ Е-семіотика – це галузь знань, яка застосовує принципи та методи традиційної семіотики для аналізу явищ у електронному середовищі, зокрема в Інтернеті, соціальних мережах, цифрових інтерфейсах та віртуальних світах. Літера «Е» означає «електронна» (electronic). Основна ідея: Цифровий простір наповнений знаками, кодами та мовами, які потребують спеціального розуміння. Е-семіотика допомагає «розшифрувати» ці цифрові повідомлення.

дискурс все частіше буде відбуватися через, наприклад, написання промптів⁵⁷, результатом якого виявляється шаблонна операція над знаками, а не новий текст у традиційному розумінні.

По-друге, це також зачіпає певні нормативно-правові аспекти, а саме: 1) Українське законодавство вже зафіксувало початок адаптації до цифрових реалій через внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам. 2) Формується спеціальний режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, що враховує цифрові аспекти.

Отже, цифровізація трансформує саму основу криміналістичної епістемології – систему критеріїв достовірності, методів отримання знання та способів його обґрунтування, а, основні тенденції майбутнього розвитку включають: подолання епістемічного фетишизму через розробку нових критеріїв обґрунтованості знання, що генерується штучним інтелектом; розвиток нормативної бази, здатної адекватно регулювати використання цифрових доказів та алгоритмічних систем у кримінальному провадженні; формування гібридних епістемологій, що поєднують традиційні методи криміналістичного пізнання з інноваційними цифровими підходами.

Таким чином, вплив цифровізації на трансформацію епістемологічних підходів в криміналістиці має системний характер, торкаючись методологічних, онтологічних та аксіологічних основ криміналістичного пізнання. Ця трансформація вимагає переосмислення традиційних епістемологічних принципів та розробки нових підходів, здатних адекватно відповідати на виклики цифрової епохи. Тому, геопросторові аспекти становлять один із найважливіших напрямів розвитку сучасної криміналістичної епістемології, трансформуючи традиційні уявлення про просторові зв'язки у криміналістичному пізнанні⁵⁸. Ця трансформація охоплює низку фундаментальних змін у теоретико-пізнавальних підходах до розслідування злочинів.

Річ у тім, що сучасне розуміння геопростору в криміналістичній епістемології виходить далеко за межі традиційного уявлення про місце події як фізичного локалітету. Геопростір сьогодні розглядається як:

1) багатовимірною системою координат, що поєднує фізичні, цифрові та соціальні виміри, кожен з яких має власні закони просторово-часової організації. Це вимагає розробки нових епістемологічних підходів до аналізу просторових взаємозв'язків між різними вимірами злочинної діяльності.

2) Динамічне середовище, що характеризується безперервними змінами та трансформаціями, що ускладнює процес його фіксації та дослідження.

⁵⁷ Написання промптів (промпт-інжиніринг) – це мистецтво та наука створення точних текстових запитів для штучного інтелекту, щоб отримати бажаний результат. Це нова форма комунікації між людиною та машиною.

⁵⁸ Методологічні засади криміналістики: традиції та новачки : зб. матеріалів Криміналістичних читань, присвяч. пам'яті акад. В. О. Коновалової, м. Харків, 28 берез. 2025 р. / [редкол.: А. П. Гетьман, В. М. Шевчук, Є. Є. Демидова та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. криміналістики ; Нац. акад. прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2025. 276 с. ISBN 978-617-8602-65-9

Епістемологічна проблема полягає у розробці методів реконструкції динаміки геопросторових параметрів у минулому.

3) Інтегральну модель реальності, де традиційні фізичні межі поступово втрачають своє значення, поступаючись місцем функціональним та інформаційним зв'язкам. Це зумовлює необхідність розвитку нових епістемологічних принципів аналізу просторових відносин.

Тому, розвиток просторових аспектів криміналістичної епістемології пов'язаний із подоланням низки методологічних проблем: 1) проблема валідації геопросторових моделей – розробки критеріїв достовірності та обґрунтованості просторових реконструкцій, особливо в умовах неповноти та фрагментарності вихідних даних; 2) проблема інтеграції різнорідних даних – необхідність поєднання традиційних просторових даних із сучасними геоінформаційними системами, даними дистанційного зондування та цифровими слідами у єдиній епістемологічній системі; 3) проблема масштабування – складність поєднання мікрорівня аналізу (локальне місце події) з макрорівнем (глобальні кримінальні мережі) у єдиній епістемологічній моделі; проблема потребує розробки нових методів багатомасштабного аналізу просторових даних.

Отже, сучасна криміналістична епістемологія повинна розвивати низку інноваційних методологічних підходів до аналізу геопросторових аспектів злочинності, таких як:

1) Геоінформаційне моделювання⁵⁹ – дозволить інтегрувати різнорідні просторові дані в єдину систему, забезпечуючи комплексний аналіз просторових закономірностей злочинності. Цей підхід знаходить своє застосування в аналізі як традиційних, так і кіберзлочинів, де геопросторові аспекти набувають нового значення.

2) Мережеве моделювання⁶⁰ – дасть змогу аналізувати складні просторові взаємозв'язки між учасниками злочинної діяльності, виявляти ключові вузли та канали поширення злочинного впливу.

3) Просторово-часовий аналіз⁶¹ – дозволить виявляти динамічні закономірності розвитку злочинної діяльності, прогнозувати її розвиток та оптимізувати ресурси для її попередження. Цей підхід особливо важливий у контексті протидії організованій злочинності.

⁵⁹ Див.: Козаченко Т. І. Теоретичні аспекти геоінформаційного моделювання. УГЖ. Київ, 2009 № 4. С. 51–56.; Костріков С. В. Просторово-статистичний аналіз в геоінформаційному моделюванні (на прикладі розрахунку морфометрії рельєфу водозборів). *Культура народів Причорномор'я (Географіческие науки)*. Сімферополь, 2003. Випуск № 43. С. 39–45.

⁶⁰ Кузьмичов А. І. Візуальна аналітика мережевої оптимізації. Моделювання засобами MS Excel та уEd Graph Editor: Практикум. К. : Видавництво Ліра-К, 2019. 180 с.; Бутузов В. М., Гавловський В. Д., Скалозуб Л. П. та ін. Документування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку при проведенні дослідчої перевірки : навч. посіб. / за заг. ред. Л. П. Скалозуба, І. В. Бондаренка. Київ, 2010. С. 59–62.

⁶¹ Чому Смарагдові території та євроінтеграція України нерозривно пов'язані і що поставлено на карту під час їхньої окупації. URL: <https://uncg.org.ua/chomu-smaragdoviy-teritorii-ta-ievrointehratsiia-ukrainy-nerozryvno-pov-iazani-i-shcho-postavleno-na-kartu-pid-chas-ikhnoi-okupatsii/> (дата звернення: 02.11.2025).

Хочемо ми того, чи ні, але, цифровізація суспільства радикально трансформує геопросторові аспекти криміналістичної епістемології, створюючи нові виклики та можливості: 1) віртуалізація геопростору – формування цифрових аналогів фізичного простору, що мають власні закони організації та функціонування; вимагає розвитку спеціальних епістемологічних підходів до аналізу віртуальних просторових відносин; 2) глобалізація просторових зв'язків – стирання географічних меж у цифровому середовищі, що ускладнює юрисдикційну прив'язку злочинної діяльності та вимагає розвитку міжнародних епістемологічних стандартів; 3) декомпозиція просторової ідентичності – розпад єдиного просторового континууму на множину фрагментованих цифрових слідів, що потребує нових методів їх інтеграції та інтерпретації.

На наш погляд, подальший розвиток геопросторових аспектів криміналістичної епістемології пов'язаний із низкою перспективних напрямів: інтеграція штучного інтелекту у процес аналізу геопросторових даних для автоматизації виявлення складних просторових закономірностей; розвиток транснаціональної епістемології – формування спільних методологічних підходів до аналізу геопросторових аспектів злочинності в умовах глобалізації; розробка онтологічних моделей геопростору, що враховують специфіку різних видів злочинної діяльності та забезпечують єдині підходи до їх класифікації та аналізу.

Геопросторові аспекти розвитку криміналістичної епістемології відображають загальну тенденцію до ускладнення просторових відносин у сучасному світі та необхідність розвитку адекватних методологічних підходів до їх аналізу. Подальший розвиток цього напрямку дозволить не лише удосконалити методи розслідування злочинів, але й розширити теоретико-пізнавальні основи криміналістики в цілому.

Адаптація епістемологічних основ криміналістики до вимог сталого розвитку становить стратегічний напрямок трансформації криміналістичної науки та практики, що поєднує інноваційні методологічні підходи з принципами сталості, соціальної справедливості та екологічної рівноваженості. Цей процес передбачає комплексну перебудову теоретико-пізнавальних підходів до криміналістичного дослідження з урахуванням довгострокових суспільних, економічних та екологічних імперативів.

Епістемологія криміналістики, як теорія наукового пізнання в контексті сталого розвитку, має здійснити суттєві трансформації, що торкаються її методологічних основ, принципів та критеріїв обґрунтованості. Цей розвиток має відбуватися в руслі загальносвітових тенденцій до формування стійких, адаптивних систем правосуддя, здатних ефективно функціонувати в умовах глобальних викликів.

Сучасна криміналістична епістемологія має розвиватися в напрямку інтеграції принципів сталого розвитку, що проявляється у переосмисленні традиційних пізнавальних моделей та методів дослідження. Тому, автор у своїх дослідженнях акцентує увагу на необхідності розвитку епістемологічних основ криміналістики, що дозволить забезпечити теоретичний фундамент для адаптації криміналістичної науки до сучасних викликів. Ця адаптація передбачає не лише оновлення методологічного інструментарію, але й

трансформацію самих підходів до отримання, обґрунтування та використання криміналістичного знання.

Сучасна епістемологія криміналістики може розвиватися шляхом інтеграції знань з різних наукових галузей, що дозволить формувати цілісний підхід до дослідження злочинів. Технологічний підхід розглядається, як інноваційний напрямок у розвитку криміналістичної науки⁶², що відкриває нові можливості для поєднання традиційних криміналістичних методів із сучасними технологічними рішеннями. Ця інтеграція дозволяє розробляти більш ефективні та екологічно безпечні методи розслідування, що відповідає принципам сталого розвитку.

Міждисциплінарний підхід також проявляється у поєднанні методів природничих, технічних та гуманітарних наук, що дозволяє комплексно досліджувати складні сучасні види злочинної діяльності. Це сприятиме розвитку більш універсальних та адаптивних епістемологічних моделей, здатних адекватно реагувати на швидкі зміни у злочинному середовищі.

Стрімкий розвиток цифрових технологій знаходить своє відображення в трансформації епістемологічних підходів криміналістики. Дослідження останніх років демонструють активний розвиток цифрової криміналістики, що пов'язано з появою нових видів злочинів та доказів⁶³. Цифровізація

⁶² Див.: Комісарчук Р. В. Аналітична парадигма криміналістичної технології. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 2. С. 81–85.; Комісарчук Р. В. Інформаційно-технологічна парадигма криміналістики. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів* : матеріали VI Міжнар. круглого столу (м. Одеса, 25 трав. 2018 р.).

Одеса, 2018. С. 57–61.; Комісарчук Р. В. Криміналістична адвокатологія (технологія захисту у кримінальному провадженні України) : навч.-метод. посіб. Одеса : Гельветика, 2019. 187 с.; Комісарчук Р. В. Криміналістична безпека, як елемент технології боротьби зі злочинністю. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2024. № 4. С. 48–54. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/reos+04/2024/689520.html>; Комісарчук Р. В. Криміналістична ідеологія як елемент технології боротьби зі злочинністю (запрошення до дискусії). *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 4 (12). С. 9–13. URL: <https://policeyistika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeyistyka/requirements>; Комісарчук Р. В. Криміналістична психологія як структурний елемент технології боротьби зі злочинністю. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1 (13). С. 89–93. URL: <https://policeyistika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeyistyka/article/view/240>; Комісарчук Р. В. Криміналістична технологія в системі юридичної освіти. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 3 (31). С. 115–118.; Комісарчук Р. В. Логіко-філософська структура технології боротьби зі злочинністю. *Приватне та публічне право*. 2024. № 71. С. 99–103. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc71/21.pdf>; Комісарчук Р. В. Мета та завдання вчення про криміналістичну технологію. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 172–175.

⁶³ Див.: Коновалова В. О. Інновації в криміналістиці і їх використання при вирішенні розумових завдань у розслідуванні злочинів. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу». Харків : Право, 2019. С. 68–69.; Латвиш К. В. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. 2022. № 18. С. 31–37.; Сімакова-Єфремян Е. Б. Впровадження новітніх методів експертних досліджень та підходів до здійснення судово-експертної діяльності – необхідний фактор експертного забезпечення правосуддя. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : мат-ли міжнар. «кругл. столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків, 2019. С. 123–128.

криміналістичного пізнання передбачає не лише використання нових технічних засобів, але й трансформацію самих методів мислення та пізнавальних стратегій.

Особливе значення набуває розвиток методів роботи з цифровими доказами, що вимагає розробки нових епістемологічних підходів до їх збирання, дослідження та використання. Аналіз комп'ютерних даних, як новий вид доказової інформації, вимагає спеціальних пізнавальних процедур та методів верифікації⁶⁴. Ця трансформація сприяє розвитку більш ефективних та екологічно нейтральних методів розслідування, що відповідає принципам сталого розвитку.

Саме адаптація епістемології криміналістики до вимог сталого розвитку передбачає інтеграцію екологічних принципів у криміналістичну діяльність. Це може проявитися у розвитку нових напрямів криміналістики, таких, як екологічна криміналістика, що спеціалізується на розслідуванні злочинів проти довкілля. Екологізація також передбачає розробку та впровадження енерго-ефективних та маловідходних технологій у криміналістичну практику.

Розвиток екологічно орієнтованої епістемології криміналістики також проявляється у формуванні нових підходів до оцінки доказів, що враховують екологічні наслідки криміналістичної діяльності. Це включає розробку критеріїв екологічної ефективності криміналістичних методик та процедур, що сприятиме мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище.

Отже, сучасна епістемологія криміналістики розвивається в напрямі оптимізації процесів доказування, що включає розробку більш ефективних та економічно вигідних методів роботи з доказами. Дослідження останніх років демонструють увагу до вдосконалення процесуальних аспектів доказування, включаючи проведення судових експертиз та використання спеціальних знань⁶⁵. Ця оптимізація дозволяє скоротити витрати часу та ресурсів на розслідування, що відповідає принципам сталого розвитку.

Оптимізація також проявляється у розвитку стандартизованих підходів до оцінки доказів, що забезпечує єдність та передбачуваність судової практики. Це включає розробку уніфікованих методик проведення експертиз та критеріїв оцінки їх результатів, що сприяє підвищенню ефективності правосуддя в цілому. Подальший розвиток епістемології криміналістики має бути пов'язаний із поглибленням теоретичних основ криміналістичного пізнання, її методологічних аспектів. Цей розвиток передбачає формування нових теоретичних моделей, що враховуватимуть складність та динамічність сучасного злочинного середовища.

⁶⁴ Кіберзлочинність та електронні докази = Cybercrime and digital evidence : навч. посібник / [Б. М. Головін, О. І. Денькович, В. В. Луцик, Д. М. Цехан] ; за ред. канд. юрид. наук, доц. Ольги Денькович, д-р права, проф. Габріеле Шмельцер. Електрон. вид. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 298 с. (Удосконалення магістер. програми з криміно. юстиції = Modernising Master's Training on Criminal Justice. CRIMHUM). ISBN 978-617-10-0805-2 (серія). ISBN 978-617-10-0807-6 (електрон. вид.)

⁶⁵ Сімакова-Єфремян Е. Б. Впровадження новітніх методів експертних досліджень та підходів до здійснення судово-експертної діяльності – необхідний фактор експертного забезпечення правосуддя. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : мат-ли міжнар. «кругл. столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків, 2019. С. 123–128.

Теоретичний розвиток також має включати розробку нових концепцій та підходів до розуміння природи криміналістичного знання, його об'єктивності та достовірності. Це дозволить забезпечити міцний теоретичний фундамент для подальшого вдосконалення криміналістичної практики відповідно до принципів сталого розвитку.

Перспективним напрямом адаптації епістемології криміналістики має бути також активне впровадження інноваційних технологій у криміналістичну практику, включаючи використання сучасних науково-технічних засобів. Це включаючи розвиток штучного інтелекту, машинного навчання, аналітики великих даних та інших передових технологій, що дозволяють підвищити ефективність криміналістичного пізнання. Інноваційні технології також відкривають нові можливості для розвитку неінвазивних методів дослідження⁶⁶, що мінімізують втручання в навколишнє середовище та знижують витрати ресурсів. Це повністю відповідає принципам сталого розвитку та сприятиме формуванню більш екологічно орієнтованої криміналістичної практики.

Важливим напрямом адаптації епістемології криміналістики є міжнародна інтеграція та гармонізація підходів до криміналістичного пізнання. Це передбачає розвиток спільних стандартів, методик та процедур, що дозволяють забезпечити єдність підходів до доказування в міжнародному правовому просторі. Міжнародна інтеграція також сприятиме обміну знаннями, досвідом та найкращими практиками, що прискорює розвиток криміналістичної науки в цілому. Гармонізація епістемологічних підходів також включає розробку спільних критеріїв якості криміналістичних досліджень, що забезпечує порівнянність та взаємовизнання результатів між різними правовими системами. Це особливо важливо в умовах глобалізації злочинності та необхідності міжнародного співробітництва у боротьбі з нею.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що епістемологія криміналістики виступає нарізним каменем стабільності правосуддя та реалізації принципів сталого розвитку. Між цими категоріями існує глибинний взаємозв'язок: саме через призму теорії пізнання можна забезпечити не лише ефективне розслідування злочинів, але й побудувати правову систему, здатну відповідати викликам сучасності. Епістемологічні принципи криміналістики, як демонструє дослідження, формують той методологічний фундамент, що дозволяє досягати об'єктивної істини в кримінальному провадженні. Це, у свою чергу, забезпечує реалізацію соціальних гарантій через правосуддя, роблячи його не лише формальним інститутом, але й інструментом утвердження справедливості.

Окремої уваги заслуговує взаємодія епістемологічних принципів криміналістики з цілями сталого розвитку. Ця взаємодія має синергетичний характер, сприяючи формуванню стійкої, передбачуваної та легітимної системи

⁶⁶ Неінвазивні методи дослідження – це методи діагностики, які не потребують порушення цілісності тканин, таких як шкіра або слизові оболонки, і не вимагають хірургічного втручання чи введення голок. До них належать методи візуалізації (УЗД, МРТ, КТ), функціональні дослідження (ЕКГ, ЕЕГ, термографія), лабораторні аналізи (біохімічні, генетичні) та сенсорний моніторинг.

правосуддя. У контексті євроінтеграційних процесів постає необхідність глибокої гармонізації національних епістемологічних підходів із європейськими стандартами, що вимагає не механічного запозичення, а творчої трансформації методології криміналістичного пізнання. Одночасно стрімка цифровізація суспільства вносить корективи в традиційні епістемологічні підходи, змінюючи самі джерела знання та критерії їх достовірності. Геопросторові аспекти розвитку, у свою чергу, відображають ускладнення просторових відносин, що потребує адекватних методологічних підходів до їх аналізу в криміналістичному пізнанні.

Подальший розвиток епістемології криміналістики бачиться автором у декількох перспективних напрямках, що зумовлені сучасними викликами.

Перший напрям пов'язаний із епістемологією штучного інтелекту в криміналістиці. Тут актуальним стає дослідження статусу знання, отриманого за допомогою алгоритмів машинного навчання, розгляд проблеми «чорної скриньки» та розробка критеріїв валідності прогностичних моделей. Не менш важливими є питання етичних та правових меж використання штучного інтелекту для прийняття процесуальних рішень.

Другий перспективний напрям стосується епістемологічних викликів віртуального середовища. Це передбачає ґрунтовний аналіз онтологічного статусу цифрових слідів, дослідження проблем ідентифікації особистості в анонімному просторі, а також оцінку достовірності доказів, отриманих з метавесвіту та шляхом аналізу великих даних (Big Data).

Третій напрям зосереджений на розвитку епістемології міжнародного правосуддя в умовах глобалізації. Його актуальність зумовлена необхідністю формування транскордонних епістемологічних стандартів та гармонізації методів доказування в міжнародному правовому просторі. Четвертий напрям пов'язаний із **епістемологічними основами екологічної криміналістики**, зокрема розробкою спеціальних підходів для розслідування злочинів проти довкілля та інтеграцією екологічних принципів у криміналістичну епістемологію.

На основі проведеного аналізу пропонуємо конкретні заходи щодо впровадження епістемологічних принципів у правозастосовну практику. Так, щодо вдосконалення нормативно-правової бази доцільно розробити та затвердити стандарти епістемологічної якості криміналістичних досліджень, впровадити єдині методичні рекомендації відносно застосування епістемологічних принципів у процесі доказування, а також удосконалити процедури оцінки доказів з урахуванням сучасних епістемологічних вимог.

В контексті організації правоохоронної діяльності потрібно запровадити систему навчання працівників правоохоронних органів основам епістемології криміналістики, розробити механізми моніторингу дотримання епістемологічних принципів у слідчій та судовій практиці, а також створити спеціалізовані експертні центри з аналізу та впровадження сучасних епістемологічних підходів.

Щодо розвитку міжнародного співробітництва рекомендуємо активізувати участь у міжнародних програмах з гармонізації епістемологічних стандартів, запровадити регулярний обмін досвідом щодо застосування епістемологічних принципів у правосудді, а також розвивати спільні дослідницькі проекти з європейськими науковими установами.

Реалізація цих заходів сприятиме не лише підвищенню якості правосуддя, але, й зміцненню довіри до судової системи, а також забезпеченню сталості правового розвитку відповідно до вимог сучасних викликів та євроінтеграційних процесів, особливо, під час війни!

АНОТАЦІЯ

В Розділі монографії автор досліджує епістемологію криміналістики, як фундамент стабільності правосуддя в контексті сталого розвитку. Аналізуються методологічні засади та епістемологічні принципи криміналістики. Розкривається їхній вплив на досягнення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Доводиться синергетичний зв'язок між епістемологією криміналістики та цілями сталого розвитку правової системи. Розглядаються сучасні виклики цифровізації та геопросторові аспекти. Запропоновано перспективи адаптації епістемології криміналістики до вимог євроінтеграції. Обґрунтовано роль епістемологічних принципів у забезпеченні соціальних гарантій через правосуддя. Розділ містить практичні рекомендації для правозастосовної діяльності.

Література

1. Bostrom, N. (2005). A History of Transhumanist Thought. *Journal of Evolution and Technology*, 14(1).
2. Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge Polity Press.
3. Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living. Gland, Switzerland : IUCN/UNEP/WWF, 1991. P.10.
4. Denning, P.J., Lewis, T.G. (2016). Exponential Laws of Computing Growth. *Communications of the ACM*, 60(1), 54–65 pp.
5. Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism*. London : Bloomsbury Publishing.
6. Haack S. *Evidence and inquiry. Towards reconstruction in epistemology*. Oxford & Cambridge, 1993. 258 p.
7. Александренко О. В., Женунтій В. І. Інновації та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 10–14.
8. Арістотель [Архівовано 26 квітня 2013 у Wayback Machine.]. *Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К. : Основи, 2000. 239 с.*
9. Арістотель. *Метафізика. / Перекладач: Олексій Панич. К.: Темпора, 2022. 848 с. ISBN 978-617-569-534-0.*
10. Арістотель. *Нікомахова етика / Αριστοτελους. Ηθικα Νικομαχεια. Пер. В. Ставнюка. К. : Аквадон-Плюс, 2002. 480 с. [Архівовано 11 травня 2013 у Wayback Machine.].*
11. Арістотель. *Поетика / Пер. Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. К. : Мистецтво, 1967. 136 с.*
12. Арістотель. *Про мистецтво (фрагменти). Всесвіт. 1978. № 12.*
13. Бандура О. О. *Онтологія права як складова філософії права (деякі міркування). Філософські та методологічні проблеми права. 2016. № 2 (12).*

С. 55–66.; Бернюков А. М. Онтологія та гносеологія правової реальності: сучасний стан проблеми дослідження в Україні. *Юридичний вісник*. № 3 (32). 2014. С. 21–23.

14. Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід (Текст): монографія для науковців, виклад., аспірант., ад'юнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 272 с.

15. Берназюк Ян. Верховенство права та принцип розподілу державної влади (на прикладі захисту соціальних прав). <https://constitutionalist.com.ua/verkhovenstvo-prava-ta-pryntsyp-rozpodilu-derzhavnoi-vlady-na-prykladi-zakhystu-sotsialnykh-prav>.

16. Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації. <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iaak-konstytutsijno-pravovuj-pryntsyp-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>.

17. Бзова Л. Особливості юридичної аргументації конституційних судів при обґрунтуванні рішень. *Visegrad journal on human rights*. № 4, 2020. Р. 12–16. ISSN 1339-7915.

18. Бзова Л.Г. Співвідношення принципу обґрунтованості з іншими принципами конституційного судочинства: зарубіжний досвід. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. № 2 / 2021. С. 5–10.

19. Біленчук П.Д., Дубовий О.П., Тимошенко П.Ю., Салтєвський М.В.. Криміналістика.: Підручник. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1997. 232с.

20. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : ЛДУВС, 2020. 256 с.

21. Боголюбов В.М. та ін. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В.М. Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд]. За редакцією професора В.М. Боголюбова. К. : ВЦ НУБПУ, 2018. 446 с.

22. Бутузов В. М., Гавловський В. Д., Скалозуб Л. П. та ін. Документування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку при проведенні дослідчої перевірки : навч. посіб. / за заг. ред. Л. П. Скалозуба, І. В. Бондаренка. Київ, 2010. С. 59–62.

23. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Том 20 : криміналістика, судова експертиза, юридична психологія; редкол. В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків : Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2018. 952 с.

24. Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : КНТ, 2009. 160 с.

25. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навчальний посіб. / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал та ін. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. 215 с.

26. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. рек. / М. В. Гребенюк, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, В. Г. Хахановський та ін. Київ, 2017. 76 с.
27. Використання спеціальних знань під час розслідування несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку : метод. рекомендації / О. С. Тарасенко, С. С. Охріменко, О. М. Стрільців. Київ, 2018. 73 с.
28. Виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки : метод. рекомендації / Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, Р. П. Томма та ін. Київ, 2018. 68 с.
29. Виявлення, документування та розслідування злочинів, передбачених ст. 315 КК України, вчинених з використанням мережі Інтернет : навч.-практ. посіб. / за ред. В. М. Комарницького, В. О. Криволапчука, Б. І. Бараненка. Севеодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 509 с.
30. Гелеш А. І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві: філософсько-правовий вимір [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л., 2012. 17 с.
31. Глюк І. Алгоритмізація дослідження вироків за ст. 438 КК України. СБУ в умовах війни в Україні: сучасні реалії та інноваційні стратегії забезпечення національної безпеки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 липня 2024 р.). Київ: Алерта, 2024. С. 215–219.
32. Гондюл В. Системний аналіз. *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т.* / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с. ISBN 966-316-045-4.
33. Горюнова С. О. Євроінтеграція : навч. посіб. К. : Академвидав. 2013. 220 с.
34. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – Харків : Право, 2019. – 368 с.
35. Даніель А. В. Використання можливостей електронних засобів масової інформації у розслідуванні кримінальних правопорушень. Київ : «Право». 2019. 192 с.
36. Данышин М. В. Криміналістика ХХІ століття : місце у системі наукового знання : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 480 с.
37. Декларация Рио-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992 [Архівовано 9 серпня 2016 у Wayback Machine.]. *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2 : Д – Й. 741 с. ISBN 966-7492-02-8.
38. Дзюкевич К. Дискурс розвитку цифрового ринку ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-52-19.
39. Добронравова І.С. (1999) Норми наукового дослідження в нелінійному природознавстві. «*Філософська думка*», № 4, 1999. С. 36–48.
40. Добронравова І.С. (2017) Практична філософія науки. Збірка наукових праць. Суми : Університетська книга, 2017. 351с. <http://www.philsci.univ.kiev.ua>.
41. ДСТУ ISO/IEC 27037:2017 Інформаційні технології. Методи захисту. Настанови для ідентифікації, збирання, здобуття та збереження цифрових

доказів (ISO/IEC 27037:2012, IDT). URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=74978.

42. Дуднік І. М. Вступ до загальної теорії систем / І.М. Дуднік. – К. : Кондор, 2009. – 205 с.

43. Дуфенюк О. М. Майбутнє 3D криміналістики: інновації, які змінюють практику досудового розслідування. *Юридичний електронний журнал*. 2024. № 3. С. 457–460.

44. Епістемологія як філософська теорія знання / В. Л. Петрушенко; Держ. ун-т «Львів. політехніка». Ль., 2000. 296 с. Бібліогр.: 118 назв.

45. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : затв. наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

46. Калюга К. В. Мистецтво здобувати та використовувати інформацію щодо особи злочинця. Київ : Право. 2019. 256 с.

47. Карчевський М. Аналіз та операції з великими даними в середовищі R. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / за заг. ред. Користіна О.С. Київ : «ВАІТЕ», 2024. С. 415–423.

48. Кіберзлочинність та електронні докази = Cybercrime and digital evidence : навч. посібник / [Б. М. Головкін, О. І. Денькович, В. В. Луцик, Д. М. Цехан] ; за ред. канд. юрид. наук, доц. Ольги Денькович, д-р права, проф. Габріеле Шмельцер. Електрон. вид. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 298 с. – (Удосконалення магістер. програми з кримін. юстиції = Modernising Master's Training on Criminal Justice. CRIMHUM). ISBN 978-617-10-0805-2 (серія). ISBN 978-617-10-0807-6 (електрон. вид.)

49. Ковальова О. Неофункціоналізм проти традиційних підходів в теорії європейської інтеграції / Оксана Ковальова // Грани – 2003. – № 1(27). – С 114 – 117.

50. Когутич І. І., Нор В. Т. Використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних справ : наук.-практ. посіб. Львів, Київ : Тріада плюс, Алерта, 2011. 426с.

51. Козаченко Т. І. Теоретичні аспекти геоінформаційного моделювання. – УГЖ. Київ, 2009. № 4. С. 51–56.

52. Козинець О., Менджул К., Історична школа права : загальна характеристика і представники. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* . 2020. № 1. С. 15–18.

53. Козловський А.А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.

54. Комісарчук Р. В. Аналітична парадигма криміналістичної технології. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 2. С. 81–85.

55. Комісарчук Р. В. Епістемологічні основи криміналістики. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2 (30). Ч. 1. С. 164–167.

56. Комісарчук Р. В. Інформаційно-технологічна парадигма криміналістики. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів : матеріали VI Міжнар. круглого столу* (м. Одеса, 25 трав. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 57–61.

57. Комісарчук Р. В. Криміналістична адвокатологія (технологія захисту у кримінальному провадженні України) : навч.-метод. посіб. Одеса : Гельветика, 2019. 187 с.

58. Комісарчук Р. В. Криміналістична безпека, як елемент технології боротьби зі злочинністю. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2024. № 4. С. 48–54. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/reos+04/2024/689520.html>.

59. Комісарчук Р. В. Криміналістична ідеологія як елемент технології боротьби зі злочинністю (запрошення до дискусії). *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 4 (12). С. 9–13. URL: <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeyistyka/requirements>.

60. Комісарчук Р. В. Криміналістична психологія як структурний елемент технології боротьби зі злочинністю. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1 (13). С. 89–93. URL: <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeyistyka/article/view/240>.

61. Комісарчук Р. В. Криміналістична технологія в системі юридичної освіти. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 3 (31). С. 115–118.

62. Комісарчук Р. В. Логіко-філософська структура технології боротьби зі злочинністю. *Приватне та публічне право*. 2024. № 71. С. 99–103. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc71/21.pdf>;

63. Комісарчук Р. В. Мета та завдання вчення про криміналістичну технологію. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 172–175.

64. Коновалова В. О. Інновації в криміналістиці і їх використання при вирішенні розумових завдань у розслідуванні злочинів. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу». Харків : Право, 2019. С. 68–69.

65. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

66. Копійка В. Європейський союз: заснування і етапи становлення / В. Копійка, Т. Шинкаренко, К. : Видавничий Дім .. Ін Юре», 2001. 448 с.

67. Користін О., Кардашевський Ю. Сутність та теоретичне осмислення феномену аналітики. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України : монографія / за заг. ред. Користіна О. Є. Київ : «ВАІТЕ», 2024. С. 19–26.

68. Костицький М.В. Натурфілософія чи матеріалістична діалектика (до питання про методологію юриспруденції) // Філософські, методологічні й психологічні проблеми права. – К.: КНУВС, 2010. – С. 3-6.

69. Костицький М.В. Про діалектику як методологію юридичної науки. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1. 2012. С. 3–17.

70. Костицький М.В. Соціальні проблеми сучасного етапу творення української держави і права як проблеми людинознавчі. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права*. К. : КНУВС, 2009. С. 6–9.

71. Костріков С. В. Просторово-статистичний аналіз в геоінформаційному моделюванні (на прикладі розрахунку морфометрії рельєфу водозборів). *Культура народів Причорномор'я (Географические науки)*. Сімферополь, 2003. Випуск № 43. С. 39–45.

72. Костюченко Я. М. Співпраця України та ЄС у сфері кібербезпеки: механізми боротьби з кіберзлочинністю. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 15. DOI: 10.54929/2786-5746-2025-15-01-10

73. Крат В., Бабанли Р. Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу. URL: <https://www.deadlawyers.org/de-take-parusano>.

74. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору: монографія / АПН України. К. : Педагогічна думка, 2009. 520 с.

75. Криміналістика: [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сібірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. К. :Атіка, 2012. 496 с.

76. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

77. Кузьмичов А. І. Візуальна аналітика мережевої оптимізації. Моделювання засобами MS Excel та уEd Graph Editor : Практикум. К. : Видавництво Ліра-К, 2019. 180 с.

78. Латиш К. В. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. 2022. № 18. С. 31–37.

79. Лаудан Л. Истина, помилка та кримінальне право: есе з юридичної епістемології. Видавництво Кембриджського університету; 2006. Червень 2012 року. ISBN: 9780511617515. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511617515>.

80. Лендъел М. О. Розширення та політика сусідства Європейського СОЮЗУ. Ужгород : Мистецька Лінія. 2008. 284с.

81. Ляшенко В. Європейський дослідницький простір: порівняльний аналіз інституційних передумов та інтеграційних підходів для України / В. Ляшенко, І. Підоричева, В. Антонюк / Журнал європейської економіки. 2020. Вип. 19 (3). С. 456–481. DOI: 10.35774/jee2020.03.456.

82. Мазепа С. Небезпечне поєднання пропаганди та інтернету в умовах російсько-української війни. *Право України*. 2024. № 1.

83. Методологічна функція кримінології. *Наук, вісник УАВС* : Наук.-теорет. журн. К., 1998. № 1. С. 61–75.

84. Методологічні засади криміналістики: традиції та новації : зб. матеріалів Криміналістичних читань, присвяч. пам'яті акад. В. О. Коновалової, м. Харків, 28 берез. 2025 р. / [редкол.: А. П. Гетьман, В. М. Шевчук, Є. С. Демидова та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. криміналістики ; Нац. акад. прав. Наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2025. 276 с. ISBN 978-617-8602-65-9.

85. Мирошніченко Ю. М. Процесуальні та філософсько-правові проблеми здійснення правосуддя в кримінальному провадженні : монографія. Харків : Панов, 2017.200 с.

86. Мовчан А.В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

87. Молоха О. Є. Системний аналіз в кримінології. *Наук, вісник УАВС* : Наук.-теорет. журн. К., 1996. № 1. С. 165–182.

88. Музика І.В. Принцип історизму у царині досліджень вітчизняної соціології права кінця XIX – початку XX ст. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 239–243.

89. Нестерова І. А. Щодо використання методу верифікації в процесі розслідування та розкриття кримінальних правопорушень. Електронне наукове видання *«Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 1 (2025): Аналітично-порівняльне правознавство. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.123>.

90. Оржинська Е. І. Метод криміналістичного аналізу злочину та злочинної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

91. Пашковський М.І. Доступ до інформації про кримінальні провадження для проведення наукових досліджень. *Правова компетентність в еру цифрової трансформації* : матеріали всеукр. науково-пед. підвищ. кваліфікації, 1 січ. – 11 лют. 2024 р. Львів – Торунь, 2024. С. 77–81.

92. Платон. Держава. К.: Основи, 2000. 355 с.; Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Яроповця. К. : Знання України, 2006. 1200 с.

93. Поліщук В. В., Мельник Р. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв та об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю : монографія. Київ : ЦУЛ, 2017. 173 с.

94. Пометун О. І. Навчасмо мислити критично: посібник для вчителів / О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.

95. Приходько В. В. Основи теоретичної філософії : навч. посіб. / В. В. Приходько. Київ : Київ. ун-т, 2016. 142 с.

96. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

97. Про медіа : Закон України від 15 грудня 2022 року № 2849-IX // *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 9. Ст. 54.

98. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/судову%20експертизу#Text>

99. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XIX звітної науково-практичної конференції. 7–8 лютого 2013 р. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. 380 с.

100. Проценко О.О. Роль і місце методу верифікації під час проведення слідчого експерименту. *Юридична психологія*. 2020. № 1 (26). С. 85.

101. Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2024 року № 5-р(П)/2024 у справі за конституційною скаргою Плескач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4399-rivnist-storin>.

102. Семіотика. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. С. 575. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-X.

103. Сепетий Д. П. Діалектика versus метафізика: переоцінка дилеми *Філософська думка*. 2006. № 4. С. 56–75.

104. Системний аналіз: підручник / А. В. Катренко. Л. : Новий Світ – 2000, 2011. 396 с. – (Комп'ютинг); Аналіз системний. *Словник-довідник з екології* : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапшина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 9.

105. Сімакова-Єфремян Е. В. Впровадження новітніх методів експертних досліджень та підходів до здійснення судово-експертної діяльності – необхідний фактор експертного забезпечення правосуддя. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : мат-ли міжнар. «кругл. столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків, 2019. С. 123–128.

106. Сокур О. «Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів», *Актуальні проблеми політики*. 55. (2015): 50–58. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_55_8.

107. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 424 с.

108. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С. В. Білозьоров, В. П. Влащенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

109. Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. Одеса : ОДУВС, 2018. 152 с.

110. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2012. 621 с.

111. Філософські основи наукових досліджень. Київ : Інтерсервіс, 2019. 240 с.

112. Філософські, методологічні й психологічні проблеми права: тези доп. III Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 23 квіт. 2010 р.) / ред. кол.: В.В. Коваленко, М.В. Костицький, О.М. Джужа та ін. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 260 с.

113. Ціннісні і функціональні аспекти застосування системного підходу у соціальному пізнанні (філософська концептуалізація) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Бойченко Михайло Іванович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2012. – 32с.

114. Чому Смарагдові території та євроінтеграція України нерозривно пов'язані і що поставлено на карту під час їхньої окупації. URL: <https://uncg.org.ua/chomu-smaragdovi-terytorii-ta-ievrointehratsiia-ukrainu-nerozryvno-pov-iazani-i-shcho-postavleno-na-kartu-pid-chas-ikhnoi-okupatsii/> (дата звернення: 02.11.2025).

115. Чупринський Б. О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів [Текст] : монографія / Б. О. Чупринський. Луцьк : ФОП Захарчук В. В., 2012. 144 с.

116. Шевчук Р. М. Діалектичний метод у правознавстві: окремі аспекти / Р. М. Шевчук. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2012. № 2. С. 25–34.

117. Шепітько В. Ю. Вступ до навчального курсу «Криміналістика». Київ : Ін Юре, 2016. 192 с.; Юсупов В. В. Криміналістика в Україні у ХХ–ХХІ століттях : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 556 с.

118. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія / Б. В. Щур. Х. : Харків юрид., 2010. 320 с.

119. Ядацький Я. Ю. Метафізика і семіотика. Прототеоретичні дослідження. Кам'янець-Подільський: Видавництво Львівського філософського товариства ім. Казимира Твардовського, 2019.

Information about the author:

Komisarchuk Ruslan Vasylyovych,

Candidate of Law (Ph.D.), Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Criminal Law Disciplines,
Institute of Law and Security, Odesa State University of Internal Affairs,

1, Uspenska Street, Odesa, 65048, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2082-1207>